

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Agnieszka Żywicka

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania S. P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rzeszowie

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 14 maja 2024 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie

z dnia 8 kwietnia 2022 r., sygn. akt III AUa 490/21,

I. oddała skargę kasacyjną,

**II. zasądza od S. P. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
Oddział w Rzeszowie 240 zł (dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu
kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym z
odsetkami z art. 98 par. 1¹ k.p.c.**

Agnieszka Żywicka Zbigniew Korzeniowski Renata Żywicka

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie wyrokiem z 8 kwietnia 2022 r. oddalił apelację wnioskodawcy S. P. od wyroku Sądu Okręgowego w Przemyślu z 26 kwietnia 2021 r., który oddalił jego odwołanie od decyzji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rzeszowie z 22 lutego 2021 r., którą pozwany dokonał miesięcznego rozliczenia renty wnioskodawcy w związku z przychodem uzyskanym od 11 stycznia do 30 czerwca 2019 r. Osiągnięty przychód uzasadniał zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia.

Sąd Okręgowy ustalił, iż skarżący wnioskiem z 11 stycznia 2019 r. wniósł o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową. Pozwany decyzją z 19 kwietnia 2019 r. nie uwzględnił wniosku. 11 lipca 2019 r. S. P. złożył wniosek o przyznanie prawa do emerytury, dołączając m.in. świadectwo pracy wystawione przez Nadleśnictwo J., z którego wynikało, że stosunek pracy ustał 2 lipca 2019 r.

Pozwany decyzją z 24 lipca 2019 r. przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od 1 lipca 2019 r.

Prawomocnym wyrokiem z 21 października 2019 r. Sąd Okręgowy w Przemyślu przyznał wnioskodawcy prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową na okres od 11 stycznia 2019 r. do 10 stycznia 2021 r.

Decyzją z 20 grudnia 2019 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał wnioskodawcy prawo do renty od 11 stycznia 2019 r., określając wysokość świadczenia miesięcznego, wysokość wyrównania oraz informując, że w związku z ustaleniem prawa do renty z tytułu choroby zawodowej zmniejsza się wysokość emerytury do wypłaty do 1/2.

Pozwany pismem z 31 grudnia 2019 r. zwrócił się do S. P. o nadesłanie zaświadczenia wystawionego przez płatnika składek o wysokości przychodów podlegających rozliczeniu uzyskanych od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2019 r., a następnie zwracał się z takimi pismami do Nadleśnictwa J.. Płatnik składek wysyłał informacje o przychodach w pismach z dnia 15 stycznia 2020 r. i informacje korygujące z dnia 31 marca 2020 r. i 27 listopada 2020 r.

W zawiadomieniu o miesięcznym rozliczeniu renty z tytułu niezdolności do pracy z 13 maja 2020 r. i 28 grudnia 2020 r. ZUS dokonał zestawienia przychodów

uzyskanych przez S. P. z wysokością pobranych świadczeń rentowych, informując o możliwości dobrowolnej wpłaty na FUS.

Ostatecznie decyzją z 22 lutego 2021 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rzeszowie dokonał miesięcznego rozliczenia świadczenia rentowego wnioskodawcy S. P. w związku z przychodem uzyskanym w poszczególnych miesiącach w 2019 r., w okresie od 11 stycznia 2019 r. do 30 czerwca 2019 r. Osiągnięty przez wnioskodawcę przychód w poszczególnych miesiącach uzasadniał zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia za styczeń o kwotę 2.999,43 zł, luty - 4.427,66 zł, marzec - 4.554,29 zł, kwiecień - 4.554,29 zł, maj - 5.654,29 zł, czerwiec - 4.554,29 zł, tj. łącznie 26.744,25 zł i zobowiązał wnioskodawcę do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w kwocie 26.744,25 zł.

Ponadto ustalono, że zarówno wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy (informacja - pkt 12 i 13), jak i decyzja o przyznaniu emerytury (pkt III, pkt VI ppkt 3 i pkt VII ppkt 1 oraz decyzja o przyznaniu renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową (pouczenie - pkt VI) zawierały pouczenia o okolicznościach uzasadniających zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia w przypadku osiągnięcia przychodu.

Sąd Okręgowy odwołanie wnioskodawcy uznał za nieuzasadnione. Wskazał na przepisy art. 103 i nast. ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS i stwierdzenie, że prawo do emerytur i rent (według sformułowania ustawowego, a właściwie prawo do realizacji - wypłaty - przyznanych świadczeń) ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu na zasadach określonych w art. 103a-106 ustawy o emeryturach i rentach. Wskazane wyżej przepisy stanowią po pierwsze, że prawo do świadczeń powstaje z mocy prawa - po spełnieniu warunków określonych w przepisach, a po drugie, że realizacja tego prawa (wypłata) ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu (na zasadach określonych w ustawie) w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Przesłanką zawieszenia prawa do (wypłaty) świadczenia - emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy lub renty rodzinnej dla jednego uprawnionego - jest osiągnięcie przychodu w kwocie wyższej niż 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu

Statystycznego (kwota graniczna górna). W razie osiągnięcia przychodu w kwocie przekraczającej 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, nie wyższej jednak niż 130% tej kwoty (kwota graniczna dolna), świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę przekroczenia (wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2008 r., I UK 405/07).

Na mocy art. 127 ust. 1 ustawy emerytalnej emeryci i renciści mają obowiązek poinformowania organu rentowego o podjęciu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego oraz zawiadomienia o łącznej wysokości osiąganego z tego tytułu przychodu w ubiegłym roku kalendarzowym. Kwestie te szczegółowo regulują § 3-11 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty (Dz.U. z 1992 r., poz. 290 ze zm.). Na mocy zaś § 6 ust. 1 cyt. wyżej rozporządzenia ustalenie czy dochód emeryta lub rencisty uzasadniał wypłatę świadczeń w pełnej wysokości, ich zmniejszenie albo zawieszenie, następuje po upływie roku kalendarzowego na podstawie zawiadomienia zakładu pracy i emeryta lub rencisty, o których mowa w § 5.

Ponadto Sąd wskazał na przepisy art. 138 ust.1 ustawy i art. 84 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

W aspekcie przedmiotu sporu wskazał, iż z akt organu rentowego wynika niewątpliwie, że wnioskodawca S. P. został prawidłowo pouczone o konsekwencjach osiągnięcia przychodu - pkt 12 i 13 informacji zawartej we wniosku o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową z 11 stycznia 2019 r. oraz w decyzji o przyznaniu emerytury (pkt III, pkt VI ppkt 3 i pkt VII ppkt 1), a także w decyzji o przyznaniu renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową (pouczenie - pkt VI). Biorąc pod uwagę, że pouczenie o zawieszalności świadczenia w związku z osiągnięciem przychodu jest jasne, klarowne i nie powinno stwarzać trudności interpretacyjnych, wystarczyło jedynie zapoznać się z jego treścią. Okoliczność, że renta z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową została przyznana wnioskodawcy na mocy wyroku sądowego nie ma istotnego znaczenia. Organ rentowy nie znał wysokości osiągniętych przez wnioskodawcę przychodów z tytułu zatrudnienia, do czasu uzyskania takiej informacji od płatnika.

Nadleśnictwo J. dokładną (skorygowaną) kwotę przychodów wnioskodawcy za poszczególne miesiące okresu od 11 stycznia 2019 r. do 30 czerwca 2019 r. wskazało w piśmie z dnia 24 listopada 2020 r. (data wpływu do ZUS 27 listopada 2020 r.). Jak ustalono przychód wnioskodawcy z tytułu zatrudnienia wyniósł: za styczeń 2019 r. - 10.474,34 zł, za luty 2019 r. - 7.517,67 zł, za marzec 2019 r. - 7.450,23 zł, za kwiecień 2019 r. - 9.390,22 zł, za maj 2019 r. - 10.111,41 zł i za czerwiec 2019 r. - 7.185,24 zł, w sumie 52.129,11 zł. Świadczenie rentowe z tytułu choroby zawodowej było wypłacane wnioskodawcy w poszczególnych miesiącach rozliczanego okresu w pełnej wysokości (choć dokonane jednorazowo w związku z wyrównaniem świadczenia). Po dokonaniu rozliczenia za 2019 r. ZUS ustalił, że S. P. pobrał nienależne świadczenie w kwocie 26.744,25 zł i w związku z tym, że świadczenie to przekracza wyższą kwotę graniczną przychodu, jest świadczeniem nienależnym i podlega zwrotowi. Przeprowadzone w sprawie postępowanie dowodowe wykazało zatem słuszność postępowania organu rentowego. W świetle obowiązujących przepisów prawa, w zaskarżonej decyzji Zakład prawidłowo rozliczył świadczenie z tytułu renty przysługujące wnioskodawcy i ustalił kwoty nienależnie pobranych przez niego świadczeń, zobowiązując go jednocześnie do ich zwrotu.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji podzielił w pełni ustalenia i rozważania prawne Sądu I instancji, uznając je za własne. Potwierdził, że po przyznaniu wnioskodawcy prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową na okres od 11 stycznia 2019 r. do 10 stycznia 2021 r., to na wnioskodawcy ciążył obowiązek poinformowania organu rentowego o podjęciu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego oraz zawiadomienia o łącznej wysokości osiąganego z tego tytułu przychodu w ubiegłym roku kalendarzowym. To wnioskodawca ma obowiązek kontrolowania wysokości uzyskiwanych przychodów. Tymczasem wnioskodawca w apelacji przerzuca ten obowiązek na organ rentowy. Zgodnie z art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się między innymi świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części,

jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania (ust. 2 pkt 1).

Słusznie zauważył Sąd I instancji, że S. P. został prawidłowo pouczony o konsekwencjach osiąganego przychodu i to zarówno w informacji zawartej we wniosku o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową z dnia 11 stycznia 2019 r. oraz w decyzji o przyznaniu emerytury, a także w decyzji o przyznaniu renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową. Analiza treści w/w decyzji wskazuje, że organ rentowy pouczył o okolicznościach powodujących zawieszenie części uzupełniającej świadczenia, jak i informował o obowiązku zawiadomienia tego organu o okolicznościach mających wpływ na jego wysokość. W pouczeniu jednoznacznie wskazano, kiedy następuje zawieszenie części uzupełniającej i w jakim wymiarze. S. P. miał wiedzę, że osiągany przez niego przychód z tytułu zatrudnienia ma wpływ na wysokość jego świadczenia. Pouczenia zawarte w decyzjach były należyte, wyczerpujące i wyraźnie wskazywały okoliczności, w jakich dochodzi do nienależnego pobrania świadczenia. Uznać je należy za zrozumiałe. Materiał dowodowy i poczynione na jego podstawie ustalenia faktyczne, jednoznacznie wskazują, że S. P. miał świadomość pobierania nienależnego świadczenia. Za wystarczające dla wypełnienia przesłanki pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie powoduje brak prawa do świadczenia, można uznać przytoczenie przepisów określających te okoliczności, o ile jest ono na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony mógł je odnieść do własnej sytuacji. Z art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynika jednoznacznie, że warunkiem uznania świadczenia za nienależne jest pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie w czasie pobierania świadczenia powoduje utratę prawa do niego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2021 r., III USK 81/21).

Organ rentowy nie znał wysokości osiąganych przez wnioskodawcę przychodów z tytułu zatrudnienia. Informację powyższą organ rentowy uzyskał dopiero w oparciu o pismo przesłane przez Nadleśnictwo J. z dnia 24 listopada 2020 r. wskazujące dokładną (skorygowaną) kwotę przychodów wnioskodawcy za poszczególne miesiące okresu od 11 stycznia 2019 r. do 30 czerwca 2014 r.

Wnioskodawca nie podjął jakiejkolwiek aktywności w celu zawiadomienia organu rentowego o wysokości uzyskiwanego przychodu z tytułu zatrudnienia.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS wyrażające się w uznaniu, że wnioskodawca pobierał miesięcznie świadczenia rentowe w okresie od 11 stycznia do 30 czerwca 2019 r. oraz był w sposób prawidłowy pouczone o braku prawa do tych świadczeń.

Pozwany wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest zasadna, gdyż pomija przepisy działu VIII, rozdział 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. ustawy o emeryturach i rentach z FUS, dotyczące zawieszania lub zmniejszania świadczeń, czyli art. 103 i następne, które mają samodzielne znaczenie, a których stosowania nie podważa i nie wyłącza odrębna regulacja z działu IX, rozdział 4 tej ustawy, dotycząca zwrotu nienależnie pobranych świadczeń (art. 138 ustawy).

Zmniejszenie świadczenia albo zawieszenie prawa do świadczenia następuje z mocy ustawy, co wynika z osiągnięcia przychodów – art. 104 ust. 7 i 8 ustawy. Decyzja o zmniejszeniu świadczenia albo o zawieszeniu prawa do świadczenia ma wówczas charakter tylko deklaracyjny. Czyli organ nie może pominąć sytuacji wynikającej z ustawy. Może to zrobić wcześniej, gdy zna inne przychody ubezpieczonego, w tym na wniosek ubezpieczonego. W tej sprawie organ rentowy w pierwszej kolejności zrealizował wyrok przyznający skarżącemu rentę. Nie zamykało to sprawy, bo pozwany nie mógł nie rozliczyć świadczeń wypłaconych skarżącemu – emerytury i renty – z przychodami z pracowniczego zatrudnienia w 2019 r.

Na tym tle zarzut naruszenia art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy nie jest zasadny, gdyż skarżący został prawidłowo pouczone o zawieszeniu prawa albo o zmniejszeniu wysokości świadczenia w przypadku określonego przychodu. Pouczenie to sfera faktów, która nie podlega badaniu w postępowaniu kasacyjnym (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Sąd powszechny ustalił, kiedy i w jaki sposób ubezpieczony został pouczone. Ustalenie to wiąże w ocenie zarzutu skargi kasacyjnej (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Innymi słowy warunkiem zwrotu z tytułu rozliczenia emerytury i renty z przychodami ze stosunku pracy nie jest wiedza ubezpieczonego, że nie przysługują mu należności w wyliczonej przez ZUS wysokości, a tylko pouczenie o braku prawa do pobierania świadczenia w związku osiągnięciem przychodu, co nastąpiło – choćby pouczenie zawarte we wniosku o rentę z tytułu niezdolności do pracy z 11 stycznia 2019 r.

Natomiast zła wiara, to sytuacja z art. 138 ust. 2 pkt 2 a nie z art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy. Nie należy jej łączyć z pierwotną wypłatą przez pozwanego renty za okres od 11 stycznia do 31 grudnia 2019 r., gdyż jak wskazano pozwany nie mógł nie rozliczyć świadczenia w związku z ustalonym później przychodem z tytułu zatrudnienia.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1, § 1¹ i § 3 k.p.c., art. 99 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

[SOP]

[a!]